

УДК 821.113

І. І. Капустян

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Проблеми сучасної інтерпретації літературної спадщини Г. К. Андерсена

Капустян І. І. Проблеми сучасної інтерпретації літературної спадщини Г. К. Андерсена. Стаття присвячена вивченню інтерпретації творчості Г. К. Андерсена в скандинавському науково-критичному дискурсі початку ХХ ст. У статті розглядаються критичні і наукові роботи літературознавців, філософів, та письменників. Критики відзначили авторські особливості створення художніх образів, простоту і доступність його індивідуального стилю. Розглянуто поняття інтерпретації у традиційному тлумаченні та з урахуванням рецептивних оцінок сучасного літературного процесу, які належать провідним літературознавцям скандинавських країн. Особлива увага приділяється проблемі перекладу творів письменника іншими мовами (англійською, східнослов'янськими та ін.).

Ключові слова: Г. К. Андерсен, інтерпретація, авторський стиль, внутрішнє «Я», нарративна рефлексія автора.

Капустян И. И. Проблема современной интерпретации литературного наследия Г. К. Андерсена.

Статья посвящена изучению интерпретации творчества Г. К. Андерсена в скандинавском научно-критическом дискурсе начала ХХ века. В статье рассматриваются критические и научные работы литературоведов, философов, и писателей. Критики отмечают авторские особенности создания художественных образов, простоту и доступность его индивидуального стиля. Рассмотрено понятие интерпретации в традиционном толковании и с учетом рецептивных оценок современного литературного процесса, принадлежащих ведущим литературоведам скандинавских стран. Особое внимание уделяется проблеме перевода произведений писателя на другие языки (английский, восточнославянские и др.).

Ключевые слова: Г. К. Андерсен, интерпретация, авторский стиль, внутреннее «Я», нарративная рефлексия автора.

Kapustian I. I. Problems of modern interpretation of H. C. Andersen's literary heritage. This article is dedicated to the study of interpretation of H. C. Andersen in Scandinavian scientific and critical discourse at the beginning of the twentieth century. The article deals with the critical and scientific works of literary critics, philosophers and writers. The critics focused on the author's manner of the creation of artistic images, his authentic simplicity and comprehensiveness of his individual style. The notion of interpretation was considered in the traditional sense and on the account of contemporary literary process, which includes leading literary critics of Scandinavian countries. Particular attention is paid to the writer's translation into other languages (English, Eastern Slavic, etc.).

Keywords: H. K. Andersen, interpretation, individual author's style, the inner "I" narrative reflection of the author.

До проблеми сучасного розуміння літературних творів Г. К. Андерсена прийнято відносити інтерпретації найбільш відомих, найпопулярніших жанрів його літературної спадщини, а саме мова йдеться про казки, романи та нариси. Надання оцінки сучасному переосмисленню літературного доробку Г. К. Андерсена потребує виокремлення основних питань, які постійно хвилюють науковців, дослідників та читачів. З одного боку, надзвичайно цікавим є дослідження авторської психологічної аутентичності, мовної поетики його творів та проблематики перекладу літературних творів Г. К. Андерсена. З іншого боку, нове тисячоліття демонструє широкий спектр наукових, дослідницьких естетичних пошуків у літературі, які відповідають сучасному світогляду людини і вимагають осмислення та критичної рецепції.

Метою даної статті є аналіз скандинавського наукового дискурсу щодо порушеної проблеми, узагальнення та виокремлення основної проблематики у сучасній інтерпретації літературної спадщини митця. Питання про вивчення творчості Г. К. Андерсена є надзвичайно актуальним і знаходиться у колі постійних пошуків скандинавських літературознавців. Літературний критик Бо Грьонбек (Bo Grønbech) неодноразово

звертався у своїх наукових доповідях до питання про значимість актуальності особистості Г. К. Андерсена у Данській літературі. У своїх працях він зазначає, що відповідь на питання чи варто вивчати творчість Г. К. Андерсена на сучасному етапі повинна виокремитися з дослідження проблематики сприйняття його творів.

Сучасна інтерпретація художніх творів Г. К. Андерсена проводиться з урахуванням рецептивних оцінок сучасного літературного процесу, які належать провідним літературознавцям скандинавських країн.

Залежно від сповідування Г. К. Андерсеном способів відображення реальності через специфіку художнього мислення сприйняття жанрово-стилістичного характеру твору у сучасній критиці щодо порушеної проблематики класифікується літературознавцями у наступні проблемні групи:

- проблема людини та її екзистенціальної функціональності внутрішнього «Я», нарративні рефлексії автора у створенні поетики творів;
- проблема естетичного сприйняття і відображення у казках Г. К. Андерсена;
- перманентне редакторське переосмислення ідеї та асоціації;
- вплив на Данську літературу через розмовну мову казок Г. К. Андерсена;

- переклади творів та інтерпретація різними мовами світу.

Данський дослідник Хельге Топсе-Йенсон (англ. Helge Gottlieb Topse – Jensoen (1896-1976), який працював над текстовим виданням «Mit livs Eventyr» (дан), «Сказка моей жизни» і також над редакцією і підготовкою до друку щоденників письменника, виокремив екзистенцію особистості, боротьбу внутрішнього «Я» і соціуму. Відомо, що Г. К. Андерсен пройшов складний шлях від простого сина ремісника до шанованого гостя королівської родини. «Завдячуючи своїй надзвичайній силі волі, таланту він здобув перемогу власних страхів та недоліків, говорить у своїй праці Хельге Топсе-Йенсон, але потрібно враховувати і соціально – історичний контекст того часу. Цієї думки притримується і директор музею Г. К. Андерсена у м. Оденсе, Свед Ларсен (англ. Sved Larsen), який у 1955 році у «Festkrift» (дан. Святкове видання – традиційно у Данії з нагоди ювілею колеги друкують і готують видання про ювіляра) надав детальний опис міста Оденсе на початку століття. Надзвичайно важливим, говорять Хельге Топсе-Йенсон Topse і Свед Ларсен є соціально-історичне підґрунтя для розвитку особистості в цілому.

На сторінках своїх статей автори розгортають полеміку щодо політичної і соціальної ситуації країни протягом післявоєнного європейського перехідного періоду, а також виокремлюють вплив сучасної технічної цивілізації на добру стару королівську Данію з принцями, кріпаками, багатими і бідними, так алюзорно зображену у творі Г. К. Андерсена «Mit livs Eventyr» (рос. «Сказка моей жизни»). Л. Ю. Брауде, досліджуючи скандинавську літературну казку, визначає чарівність та фантастичність скандинавських казок як основні складові контенту. Літературною казкою дослідниця вважає "авторський художній прозаїчний чи поетичний твір, який у своїй основі містить фольклорні джерела або є придуманим самим письменником, але в будь-якому разі підкорюється волі автора; твір, переважно фантастичний, що змальовує пригоди вигаданих чи традиційних казкових героїв, і в деяких випадках орієнтований на дітей" [Брауде 1979, 7]. Проте, з огляду на аутентичну Андерсенівську складову його побутових казок, зазначимо, що деякі з них не мають складових чарівності і фантастики. Г. К. Андерсен є справді національним самобутнім письменником, невід'ємним від національно історичного контенту. Його самобутність визнана через його надзвичайне бажання довести і донести своїм співвітчизникам своє бачення веселити, розуміння реалій життя через літературно-художню інтерпретацію.

Його особистість і психологічна складність характеру приваблювала літературознавців, породжувала суперечливе ставлення колег, письменників. Бо Грьонбек вважав, що

Г. К. Андерсен був дивакуватим та загадковим і для своїх співвітчизників і все ще залишається загадковим і для нас (англ. «his strange personality, which puzzled his contemporaries and still puzzles us»). Літературознавець зазначав, що психологічні суперечності письменника викликані поєднанням розумових, інтелектуальних, сенсорних, емоційних рис. У цьому контексті надзвичайно глибоке і повне дослідження було проведено у 1927 році данським психіатром Н. Хельвегом (дан. Njalmar Helweg) і викладене у науковій праці: «Hans Christian Andersen. En psykiatrisk studie». Він зауважив, що у Данії не прийнято обоожнювати щось виняткове, що данці скоріше схильні інтерпретувати генія як варіацію норми звичайної особистості.

І хотілося б зазначити як Г. К. Андерсен з такою екстраординарною чутливістю сприймав світ, природу, людей і події. Бо Грьонбек зазначає, що аутентична манера Г. К. Андерсена створювати поетичні твори – це відтворення автором реалій життя у самобутній спосіб через особливості характеру. Відтак реалії життя, звичайні предмети побуту широко представлені у сюжетах казок Г. К. Андерсена.

Паул Рубов (дан. Paul V. Rubow (1896-1972), данський науковець і літературознавець у своїй ґрунтовній праці 1927 року «Hans Christian Andersens Eventyr» детально досліджував відповідність казок Г. К. Андерсена Європейським літературним традиціям з одного боку і з іншого – унікальність і самобутність описових характеристик реалій життя. Автор поставив собі завдання знайти відповідь на запитання, яке постійно виникало, чому стиль розповіді власних історій Г. К. Андерсена такий захоплюючий, у чому секрет його наративного мистецтва. Важливим компонентом у традиційному тлумаченні змістовно формальних елементів, вважає науковець, є інтерпретація. Цей термін подається у науковій праці у декількох смислах. По-перше, інтерпретація відбувається, коли інтерпретатор «з'ясовує» інтенцію письменника даючи відповідь (пояснювання) на питання: «Автор хотів передати загальну ідею, чи, дидактичний смисл чи надати опис щоденного життя, буденства, пейзажу, патетичних, гумористичних, неважливих подій, передати певну атмосферу, але без визначеної попередньо для цього інтенції (англ. intention – намір).

По-друге, інтерпретація – це розуміння авторського несвідомого, що є важливішим за причину, і те що авторське несвідоме розкриває більше, а ніж сам автор про це знає, і для інтерпретатора важливо визначити це «більше».

І насамкінець інтерпретація тяжіє до суб'єктивізму. Враховуючи вище сказане можна зробити висновок, що інтерпретація – це не лише передача змісту тексту, але й філософського смислу авторської ідеї. Наступна теза сучасної

проблематики до інтерпретації творчості Г. К. Андерсена пов'язана з появою естетичних досліджень щодо композиційних характеристик казок Г. К. Андерсена. Цікавим видається для дослідників і глибокий філософський підтекст казок Г. К. Андерсена.

Г. К. Андерсен був глибоко віруючою людиною і намагався створити у своїх казках мереживо християнських цінностей, як у казці «Дикі лебеді», коли Еліза витримала випробування, які випали на її долю, лише за підтримки Божої сили. У казці «Болотний цар» героїня, вимовивши ім'я Ісуса Христа, позбавляється чарів. Андерсенівська інтерпретація одвічних цінностей створена на поєднанні реального та ірреального.

Цікавим для дослідження є той факт, що Г. К. Андерсен у своїх творах зафіксував реальне життя настільки точно, що воно нагадує нарративну картину, дивлячись на яку, реципієнт сприймає найдрібніші деталі життя за часів письменника.

Таке сюжетне принтування потребує перманентного редагування тексту та внесення коментарів. Наприклад, відома казка Г. К. Андерсена «Лелеки» є нелегкою для сприйняття сучасними данськими урбанізованими дітьми. Це відбувається через те, що такий птах як лелека знаходиться у групі ризику, і майже не зустрічається на теренах країни. Тому, щоб зрозуміти смисл твору – потрібні пояснення, коментарі.

Україна відкрила для спадщини Г. К. Андерсена у 1873 р. Тоді вперше були опубліковані українською мовою 24 казки данського письменника в перекладі М. Старицького («Казки Андерсена з коротким життєписом»). Твори Г. К. Андерсена російською мовою перекладала українська письменниця Марко Вовчок. Згодом Г. К. Андерсена перекладали П. Грабовський, М. Загірня (М. Грінченко: 50 казок, об'єднані назвою «Казки Андерсенови», 1906, 1918, 1919), Олена Пчілка, М. Рильський та ін. У перекладі О. Іваненко побачили світ збірки «Принцеса на горошині» (1956) та «Казки» (1964, 1970, 1977). Розмовна мова казок Г. К. Андерсена приваблює науковців у контексті передачі художнього змісту і впливу на читача. Перемагаючи скептичну критику літературознавця Хольберга (*англ.* Holberg) деякі фрази з казок Г. К. Андерсена увійшли у Данську літературну мову як прислів'я і приказки. Наприклад:

- (*англ.*) "But he has nothing on at all" Да ведь он сов сем голый! (*дан.* "Men hanhar jo ikkenogetpå") «Новое плаще короля» (*англ.* «The Emperor's new Clothes» (*дан.* «Kejserens nye klæder»))

- To travel is to live (at rejseer at leve) The Fairy Tale of my life (Mitlivseventyr)

- To be born in a duck's nest, in a farmyard, is of no consequence to a bird, if it is hatched from a swan's egg. (He беда появиться в утином гнезде, если ты вылупился из лебединого яйца) (Det gør ikke noget man er født I en andegård, når man blot har ligget i et svane æg) The UglyDuckling (Den grimme ælling);

- "Yes, but he is so big and ugly," said the spiteful duck "and therefore he must be turned out." Это верно, он такой большой и странный! Отвечала ему забияка-утка. – Ему надо задать хорошую трепку! (Haner for stor og for aparte, og så skal han kanøfles). The UglyDuckling (Den grimme ælling).

- And there is no doubt about it, one little feather may easily grow into five hens. Одному маенькому перышку куда как нетрудно превратится в целых пять кур (Det er ganske vist: En fjer skulle nok kunne blive til fem høns) There is no doubt about it (Deterganskevist);

- What the Old Man Does is Always Right Все что не зробить старий все добре (Hvad Fatter gjør, det er altid det Rigtige).

Однак у сучасний період інтерес до спадщини Г. К. Андерсена пригасає, його переважно сприймають лише як автора казок. Незважаючи на те, у другій половині ХХ ст. з'явилися цікаві дослідження, присвячені письменникові. Літературна спадщина митця привернула увагу літературознавців США (Свен Хейкон Россел (Sven Hakon Rossel), Великої Британії (Андерсен Ганс Крістіан, Andersen, Hans Christian), Нідерландів (Емі ван Маркен (Marken Amy van)), Італії (Мерете Кйолер (Merete Kjøller)), Китаю (Ксіо Ла, Xiao La) та ін.

Отже, доробок Г. К. Андерсена першими почали розглядати критики, журналісти, філософи скандинавських країн, передовсім Данії. Науковці кінця ХІХ – початку ХХ ст. приділили значну увагу автобіографічному началу казок Г. К. Андерсена, визнавши його казки найкращою частиною спадщини митця. Водночас критики відзначили деякі особливості побудови та образів Г. К. Андерсена, простоту й доступність стилю письменника. Велике значення для формування засад андерсенознавства справили праці С. Кіркегора, Дж. Брандеса та ін. Переклади творів письменника іншими мовами (*англійською, східнослов'янськими та ін.*) сприяли активізації наукових досліджень у ХХ ст. Утім, повною мірою жанрово-стильове багатство спадщини Г. К. Андерсена не розкрито до сьогодні, що потребує подальшої наполегливої роботи в цьому напрямку.

Література

1. Bille and Nikolaj Bøgh: Breve fra H. C. Andersen (Letters From Hans Christian Andersen), vol. 2, Copenhagen 1878, pp. 121 ff) С. Біллі і Ніколай: ... Breve Від Х. С. Андерсен (Листи з Андерсена), том 2, Copenhagen 1878, с. 121 ff.
2. Elias Bredsdorff: H. C. Andersen og Georg Brandes, Aschehoug, Copenhagen 1994.

3. Fodreise / fra Holmens Canal til Østpynten af Amager / i Aarene 1828 og 1829. – Udgiven af H. C. Andersen. – Kjøbenhavn. Paa Forfatterens Forlag. – Nr. 4. Maanedsskrift for Litteratur, 1. Bind, 1829, 169ff. af J. L. Heiberg. 1829.
4. M.A. Goldschmidt in Nord og Syd, vol. 5, 1849, p. 72-92; Eventyr, fortalte for Børn. Første Samling. Tredie Hefte (1837) in vol. 6 of Hans Christian Andersens Eventyr, Det danske Sprog- og Litteraturselskab / C. A. Reitzels Forlag, Copenhagen 1990, p. 133.
5. Grønbech, Bo: "Why Study Hans Christian Andersen?", pp. 131-37 i Johan de Mylius, Aage Jørgensen & Viggo Hjørnager Pedersen (red.): Andersen og Verden. Indlæg fra den første internationale H. C. Andersen-konference, 25.-31. august 1991. Udgivet af H. C. Andersen-Centret, Odense Universitet. Odense Universitetsforlag, Odense 1993.
6. Johan Ludvig Heiberg: Poetiske Skrifter, ed. By Carl S. Petersen, Copenhagen 1932, pp. 63f], (електронний ресурс, режим доступу: http://www.adl.dk/adl_pub/pg/cv/ShowPgText.aspx?nnoc=adl_pub&p_udg_id=29&p_sidenr=64)
7. Niels Jørgen Cappelørn et. al. (eds.): Søren Kierkegaards Skrifter (The Writings of Søren Kierkegaard), Vol. 1, Søren Kierkegaard Forskningscenteret and G.E.C. Gad, Copenhagen 1997, pp. 30f, p. 45.
8. "Nogle Bemærkninger med Hensyn til Digteren H. C. Andersens Poesie", електронний ресурс, режим доступу <http://andersen.sdu.dk/forskning/anmeldelser/anmeldelse.html?aid=9684>
9. The Andersen-Scudder Letters. Hans Christian Andersen's Correspondence with Horace Elisha Scudder. Edited, with Translations and Explanatory Notes, by WALDEMAR WESTERGAARD. With an Introduction by JEAN HERSHOLT and an Interpretative Essay by HELGE TOPSØE-JENSEN. University of California Press, Berkeley and Los Angeles. xxxiv, 181 pp
10. The Complete Andersen. All of the 168 Stories by Hans Christian Andersen translated by JEAN HERSHOLT The Heritage Press, New York. xxii, 298, 446, 430, xlvii pp.

УДК 821. 113

В. И. Мацапура

Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко

Роман Г. К. Андерсена «Всего лишь скрипач»: поэтика и контекст

Мацапура В. И. Роман Г. К. Андерсена «Лише скрипаль»: поэтика і контекст. Об'єктом дослідження є один із п'яти романів Г. К. Андерсена «Лише скрипаль» (1837). Враховуючи недостатню вивченість роману, автор статті зосереджує увагу на особливостях його проблематики і поетики, зокрема на майстерності створення характерів, побудові сюжету, ролі епіграфів, прикладах інтермедіальності і інтертекстуальності. Один із висновків роботи: всі описані в романі картини пов'язані з філософською проблематикою твору, з вічною проблемою боротьби між добром і злом.

Ключові слова: жанр, символіка, екфрасис, художня структура, інтермедіальність.

Мацапура В. И. Роман Г. К. Андерсена «Всего лишь скрипач»: поэтика и контекст. Объектом исследования в статье является один из пяти романов Г. К. Андерсена «Всего лишь скрипач» (1837). Учитывая недостаточную изученность романа, автор статьи сосредоточивает внимание на особенностях его проблематики и поэтики, в частности, на мастерстве создания характеров, построения сюжета, роли эпиграфов, примерах интермедийности и интертекстуальности. Один из выводов работы: все описанные в романе картины связаны с философской проблематикой произведения, с вечной проблемой борьбы между добром и злом.

Ключевые слова: жанр, символика, экфрасис, художественная структура, интермедийность.

Matsapura V.I. The novel by H.C.Andersen "Only a Fiddler": poetics and context. The target of research in this entry is one of five novels by H.C.Andersen – "Only a Fiddler" (1837). In respect that this novel is understudied, the author of the article has brought into focus the peculiarities of its problematics and poetics, in particular, the mastery of creating character sketches, the development of the action, the role of epigraphs, examples of intermediality and intertextuality. One of the conclusions of the article is the following: all the images, described in the novel, are related to philosophical problematics of the piece of writing and to the perennial problem of the fight between good and evil.

The Key Words: genre, symbolics, ekphrasis, art structure, intermediality.

Андерсен належить до числа найкращих датських романистів свого часу. Бо Грєнбек пише, що при житті письменника «його ім'я ставили в один ряд з такими європейськими величинами, як Вальтер Скотт і Віктор Гюго» [5]. Він був автором п'яти романів – «Імпровізатор» (1834), «О. Т.» (1836), «Отто Торстун», «Всього лише скрипач» (1837), «Дві баронесси» (1848), «Бути чи не бути» (1857). Однак в слов'янських країнах Андерсен відомий переважно як казочник. Його казки багаторазово перекладалися і перевидавалися, чого не можна сказати про романи. До сих пор немає ні одного перекладу романів Андерсена

на український мову. В Росії його романське спадщина відоме в більшій мірі, особливо це стосується роману «Імпровізатор», рецензію на який написав В. Г. Бєлінський в 1845 р. [2].

Наукові джерела, присвячені детальній аналізу роману «Всього лише скрипач», практично відсутні. Між тим це творіння високо оцінив скандинавський письменник Август Стрінберг: «Це велика казка, – писав він, – і одна з найкращих у Андерсена» [цит. по: 3].

Жанр роману характеризується складністю. В ньому поєдналися риси роману виховання, пригодницького і автобіографічного роману, які тісно переплітаються з казочними